

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XXXVI

ISTORIE – ETNOGRAFIE

ZALĂU
2014

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Horea POP – redactor șef
Dr. Ioan BEJINARIU – redactor responsabil
Dr. Dan BĂCUEȚ CRIȘAN – secretar de redacție
Dr. Marin POP – responsabil de număr
Dr. Sanda BĂCUEȚ CRIȘAN – membru
Dr. Camelia BURGHELE – membru
Dr. Emanoil PRIPON – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România
Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania
Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)
Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
--	--

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN
ISSN 1016-2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

CORNEL GRAD. *IN HONOREM*..... 9

I. ISTORIE

EPOPEEA AȘEZĂRII UCRAINENILOR ÎN BAZINUL DE JOS AL RÂULUI VIȘEU (SECOLELE XIV–XVIII).....13

ILIE GHERHEȘ

THE EPIC OF THE UKRAINIAN SETTLEMENT IN THE LOWER BASIN OF THE VIȘEU RIVER (XIV–XVIII CENTURY)

TESTAMENTUL DOAMNEI URSULA PAULIN: REFLECȚII PE MARGINEA UNUI DOCUMENT DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA 21

LIDIA GROSS

THE WILL OF MRS. URSULA MEISTER PAULIN: REFLECTIOUS OF THE EDGE OF A DOCUMENT FROM THE EARLY 16TH CENTURY

ASPECTE ALE VIEȚII RELIGIOASE A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI ÎN PERCEPȚIA CĂLĂTORILOR STRĂINI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA 35

DIN PETRE

ASPECTS OF ROMANIANS' RELIGIOUS LIFE IN THE PERCEPTION OF FOREIGN TRAVELERS IN THE EIGHTEENTH CENTURY

IDENTITĂȚI LOCALE DIN TRANSILVANIA ÎN EPOCA MODERNĂ..... 43

SORIN MITU

LOCAL IDENTITIES FROM IN MODERN EPOCH

APLICAREA PRINCIPILOR LIBERALE PE DOMENIUL WESSELÉNYI DIN JIBOU 53

BENEDEK VASILE

APPLICATION OF THE LIBERAL PRINCIPLES TO THE WESSELÉNYI MANOR IN JIBOU

CONSTRUIREA ROMÂNULUI ȘI A NAȚIUNII ROMÂNE. IDEEA DE NAȚIUNE ÎN TEXTELE JURIDICE ȘI IDEOLOGICE DIN SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN SECOLUL AL XIX-LEA71

ANDREI-SABIN FAUR

CONSTRUCTION OF THE ROMANIAN AND THE ROMANIAN NATION. THE IDEA OF THE NATION IN IDEOLOGICAL AND LEGAL TEXT IN THE ROMANIAN SPACE IN THE 19TH CENTURY

GAZETA DE TRANSILVANIA: PUNCT DE REFERINȚĂ AL PRESEI ROMÂNEȘTI DIN ARDEAL . 93

RĂDUCU RUȘET

TRANSILVANIA GAZETTE. REFERENCE POINT OF ROMANIAN JOURNALISM IN ARDEAL

ÎNTRE LIBERTATE ȘI CONSTRÂNGERE. STATUTUL ASOCIAȚIONISMULUI DIN TRANSILVANIA (1850–1900)..... 103

NICOLAE TEȘCULĂ

ZWISCHEN FREIHEIT ZWANG. VEREINSWESEN STATUS IN SIEBENBÜRGEN (1850–1900)

ATITUDINEA LOCUIITORILOR DIN DOBROGEA FAȚĂ DE AUTORITĂȚILE MAGHIARE ÎN PROCESUL MEMORANDUMULUI.....	111
LAVINIA GHEORGHE	
INHABITANTS OF DOBRUDJA ATTITUDE TOWARDS THE HUNGARIAN AUTHORITIES IN THE TRIAL OF THE MEMORANDUM	
ÎNVĂȚĂMÂNTUL CONFESIONAL ORTODOX ÎN TRANSILVANIA ȘI ÎN PROTOPOPIATUL UNGURAȘULUI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.....	131
COSMIN-CĂTĂLIN LAZAR	
ORTHODOX RELIGIOUS EDUCATION IN TRANSYLVANIA AND UNGURAȘ DEANERY IN THE SECOND HALF OF THE 19 TH CENTURY.	
TIMPURI TULBURI. REFLECTAREA LEGII CĂSĂTORIEI ÎN PAGINILE PRESEI TRANSILVĂNENE	147
ANAMARIA MACAVEI	
TROUBLED TIMES. THE REFLECTION OF MATRIMONIAL LEGISLATION IN THE PAGES OF TRANSYLVANIA PRESS	
FENOMENUL NATALITĂȚII ÎN CUPRINSUL PROTOPOPIATULUI ORTODOX TURDA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA (1880–1900)	155
CIPRIAN DORU RIGMAN	
CONSIDERATIONS REGARDING THE BIRTH RATE IN THE ORTHODOX ARCHPRIESTHOOD OF TURDA AT THE END OF THE 19 TH CENTURY (1880–1900)	
PAGINI DIN ISTORIA ALIMENTĂRII ORAȘULUI ORADEA CU APĂ. 120 DE ANI DE LA INAUGURAREA UZINEI VECHI DE APĂ.....	171
HOCHHAUSER RONALD	
PAGES ON THE HISTORY OF ORADEA'S WATER SUPPLY. 120 YEARS SINCE THE INAUGURATION OF THE OLD WATER PLANT	
HRANĂ SAU MEDICAMENT: TERAPIILE NATURISTE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX	185
CRUCIȚA LOREDANA BACIU	
FOOD OR MEDICINES: NATURAL THERAPIES IN EARLY TWENTIETH CENTURY.	
EUTANASIA – REPERE ISTORICE ALE UNUI CONCEPT CONTROVERSAT	195
IULIA-MARIA PUIE	
EUTANASIA – MILESTONES OF A CONTROVERSIAL CONCEPT	
BIOGRAFIA LUI TEODOR NEȘ RACORDATĂ LA REALITĂȚILE ISTORICE ȘI CULTURALE DE LA ÎNCEPUT DE SECOL XX.....	205
IOAN FABIAN	
TEODOR NEȘ'S BIOGRAPHY CONNECTED TO THE HISTORICAL AND CULTURAL REALITIES AT THE BEGINNING OF THE 20 TH CENTURY	
REORGANIZAREA PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN ÎN ANII 1919–1922. STUDIU DE CAZ: JUDEȚUL SIBIU	213
VASILE CIOBANU	
REORGANIZATION OF THE ROMANIAN NATIONAL PARTY IN THE YEARS 1919–1922. CASE STUDY: SIBIU COUNTY	
DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI GRECO-CATOLIC LUDOVIC REZEI.....	241
VIOREL CÂMPEAN	
THE LIFE AND WORK OF THE GREEK-CATHOLIC ARCHPRIEST LOUIS REZEI	

ORGANIZAREA BISERICESCĂ A ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN TERITORIILE ALIPITE ȚĂRII DUPĂ MAREA UNIRE	249
IULIU-MARIUS MORARIU ECCLESIASTICAL ORGANIZATION OF THE ORTODOX ROMANIANS FROM THE TERRITORIES ANNEXED THE COUNTRY AFTER THE GREAT UNION	
ISTORICUL ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR AL ARHIVELOR STATULUI DIN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARII	257
OVIDIU-VALENTIN BOC HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR OF THE STATE ARCHIVES IN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARIES	
ACTIVITĂȚI ECONOMICE SĂLĂJENE REFLECTATE ÎN DOCUMENTELE CAMEREI DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE SĂLAJ, ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA	263
ELENA MUSCA SĂLĂJENE ECONOMIC ACTIVITIES REFLECTED IN THE DOCUMENTS OF THE CHAMBER AND INDUSTRY IN THE FIRST HALF OF THE 20 TH CENTURY	
GENERALUL GEORGESCU PION – CTITORUL MONUMENTULUI MIHAI EMINESCU DE PE DEALUL COMJA DE LÂNGĂ SEINI	271
CLAUDIU PORUMBĂCEAN GENERAL GEORGESCU PION - FOUNDER OF MIHAI EMINESCU MONUMENT ON THE COMJA HILL NEAR SEINI	
ÎNFIINȚAREA ȘI ACTIVITATEA GĂRZILOR „IULIU MANIU” ȘI A GĂRZILOR ȚĂRĂNEȘTI DIN ARDEAL ȘI BANAT (1934-1938).....	283
MARIN POP THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF „IULIU MANIU” GUARDS AND GUARDS IN TRANSILVANIA AND BANAT PEASANT (1934-1938)	
UN STUDIU DOCUMENTAR INEDIT SEMNAT DE EMIL TIȘCĂ ÎN ANUL 1937 REFERITOR LA VIAȚA ECONOMICO-FINANCIARĂ DIN NORD-VESTUL TRANSILVANIEI INTERBELICE	301
CLAUDIU PORUMBĂCEAN AN ORIGINAL DOCUMENTARY STUDY BY EMIL TISCA IN 1937 ABOUT ECONOMIC- FINANCIAL ACTIVITIES OF THE INTERWAR NORTH-WEST TRANSYLVANIA	
SITUAȚIA POLITICĂ DIN ROMÂNIA ÎN VIZIUNEA ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. IULIE 1941	329
OTTMAR TRAȘCĂ THE POLITICAL SITUATION IN ROMANIA REFLECTED IN REPORT OF THE ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. JULY 1941	
MODIFICĂRILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI ÎNTRE ANII 1950-1960	347
ROPA LUCIAN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL CHANGES IN THE NORTH-WESTERN PART OF ROMANIA BETWEEN THE YEARS 1950-1960	
DGPT ȘI STRUCTURILE SALE TERITORIALE. ÎNFIINȚAREA ȘI EVOLUȚIA COLECTIVELOR DE ÎMPUTERNICIȚI/CENZORI DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI	357
MENESI BEÁTA GENERAL DEPARTMENT OF PRINTING AND PUBLICATIONS AND ITS TERRITORIAL STRUCTURES. THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE ASSOCIATIONS OF COMMISSIONERS/CENSORS IN NORTHWESTERN ROMANIA	

TRE PRESS IN TRANSYLVANIA UNDER THE COMMUNIST CONTROL (1968–1969).....	365
CARMEN UNGUR-BREHOI	
PRESA TRANSILVANĂ SUB CONTROL COMUNIST (1968–1969)	
DOSARUL DE ANCHETĂ PENALĂ AL ISTORICULUI ȘTEFAN METEȘ.....	373
GHEORGHE VIOREL DAT	
THE FILE OF INQUIRY THE HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ	
IERARHI GRECO-CATOLICI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII STUDIU DE CAZ: CANONICUL CORIOLAN TĂMĂIAN.....	381
ROBERT FÜRTÖS	
HIERARCHS GREEK CATHOLICS IN ATTENTION OF SECURITATE CASE STUDY: CANON CORIOLAN TĂMĂIAN	
CONTRIBUȚII PRIVIND COLECTIVIZAREA FORȚATĂ A AGRICULTURII ÎN COMUNA BENESAT	397
AUGUSTIN GAVRA, HORAȚIU NĂPRĂDEAN	
CONTRIBUTIONS REGARDING THE FORCED COLLECTIVIZATION OF AGRICULTURE IN BENESAT	
MUZEELE DE ISTORIE ȘI PROPAGANDĂ OFICIALĂ ÎN ROMÂNIA ANILOR ‘60–‘80 AI SECOLULUI TRECUT. STUDIU DE CAZ: MUZEELE ȘI „LUPTA PENTRU PACE”	403
GABRIEL MOISA	
MUSEUM OF HISTORY AND PROPAGANDA OFFICIAL IN ROMANIA IN THE LATE 1960 S – 80 S OF THE LAST CENTURY. CASE STUDY: MUSEUM AND „THE STRUGGLE FROM PEACE”	
DESTINUL UNEI BIBLIOTECI: BIBLIOTECA FAMILIEI MONICA LOVINESCU–VIRGIL IERUNCA	411
MESEȘAN (CHIȘ) ANARELA	
THE DESTINY OF A LIBRARY: MONICA LOVINESCU-VIRGIL IERUNCA’ S LIBRARY.	
CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA NAȚIONALIZAREA INDUSTRIEI CLUJENE (1948)	417
ARTURLAKATOS, VARGA-BURKHARDT LEVENTE	
CONSIDERATION ABOUT THE NATIONALIZATION OF INDUSTRY FROM CLUJ (1948)	
PARADIGMA „HOLOCAUSTULUI/SHOAHULUI” ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ (1990–2010)	427
STELIAN MÂNDRUȚ	
„HOLOCAUST/SHOAHULUI” PARADIGM IN THE CURRENT ROMANIAN HISTORIGRAPHY (1990–2010)	
ROMANIAN COMMUNITY OF TRIANON HUNGARY. ABOUT BEGINNINGS IN VIEW OF ROMANIAN RESEARCHERS IN HUNGARY	437
GABRIEL MOISA	
COMUNITATEA ROMÂNILOR DIN UNGARIA LA TRIANON. DESPRE ÎNCEPUTUL CERCETĂRILOR ROMÂNEȘTI DIN UNGARIA	
INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN SPAȚIUL EURO-ATLANTIC.....	443
COSTIN SCURTU	
MOLDOVA’S INTEGRATION INTO THE EURO-ATLANTIC SPACE	

II. ETNOGRAFIE

CULTURA POPULARĂ IDENTITARĂ ÎN DISCURSUL CLERICAL TRANSILVAN. ELIE MIRON CRISTEA ȘI INVOCAREA CONSECVENTĂ A VIRTUȚILOR SORGINTEI ȚĂRĂNEȘTI 455

DOREL MARC

POPULAR CULTURE IDENTITY IN THE DISCOURSE OF THE TRANSYLVANIAN CHURCHMAN. ELIE MIRON CRISTEA AND INVOKING THE ORIGIN PEASANT VIRTUES CONSISTENTLY

FOTOGRAFIA DE MORMÂNT – PROLEGOMENE LA O ANTROPOLOGIE VIZUALĂ A MORȚII..... 463

CORINA BEJINARIU

TOMB PHOTOGRAPHY – AN INTRODUCTION TO A VISUAL ANTHROPOLOGY OF DEATH

CRIZE MAGICE ȘI ANTIDOTURI RITUALE. MAGIE EROTICĂ, TERAPEUTICĂ ȘI ANTITERAPEUTICĂ LA PECEIU – SĂLAJ 483

CAMELIA BURGHELE

MAGICAL CRISES AND RITUAL ANTIDOTES. EROTIC, THERAPEUTIC AND ANTI THERAPEUTIC MAGIC IN PECEIU, SALAJ COUNTY

MODIFICAREA OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN TRANSILVANIA CA URMARE A PROPAGANDEI ANTIALCOOLICE ÎN PRAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL 493

LAURA POP

THE TRANSFORMATION OF THE BURIAL CUSTOMS FROM TRANSYLVANIA AS RESULT OF THE ANTI-ALCOHOL PROPAGANDA IN THE EVE OF THE FIRST WORLD WAR

CEREMONIALUL FUNEBRU ÎN VRANCEA (CONTRIBUȚII)..... 511

PAMFIL BILȚIU, MARIA BILȚIU

FUNERARY CEREMONIAL IN VRANCEA (CONTRIBUTIONS)

MOARTEA ȘI RITUALURILE FUNERARE ÎN COMUNITĂȚILE DE LA MOTIȘ ȘI SURDUC (UNITATE ȘI DIFERENȚE SPECIFICE) 525

OLIMPIA MUREȘAN

DEATH AND THE FUNERAL RITES IN THE COMUNITIES OF MOTIȘ AND SURDUC (UNITY AND SPECIFIC DIFFERENCES)

MIGRAȚIA ROMÂNESCĂ ÎN CONTEXTUL MULTICULTURALISMULUI EUROPEAN..... 537

CÎMPEAN SIMONA

ROMANIAN MIGRATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN MULTICULTURALISM

III. CARTE VECHE

DIN NOU DESPRE CALENDARELE ROMÂNEȘTI DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA (SECOLELE XVIII-XX) 547

GABRIELA MIRCEA, SMARANDA CUTEAN

AGAIN ON ROMANIAN CALENDARS FROM COLLECTIONS OF NATIONAL MUSEUM OF UNIFICATION ALBA IULIA (XVIIITH – XXTH CENTURIES)

DIACUL IOAN RADA DIN DOMNIN SAU DESPRE *EX-LIBRISUL* DE STRANĂ (I)..... 585

IOAN MARIA OROS

LE DIACRE IOAN RADA DE DOMNIN OU SUR *L'EX-LIBRIS* DU BANC DE L'ÉGLISE

IV. ARTĂ

- O FAMILIE DIN NEGURA VREMII 601
VICTOR-HORAȚIU CIOBANU
A FAMILY UNDER THE DARKNESS OF TIME
- OMUL, MUZA ȘI ARTISTUL 605
MARCELA BĂBĂNAȘ
THE MAN, THE MUSE AND THE ARTIST

V. ȘTIINȚELE NATURII. GEOGRAFIE

- ASPECTE DE GEOGRAFIE ISTORICĂ ÎN ȚARA MARAMUREȘULUI621
ANA-MARIA CORPADE, CIPRIAN CORPADE
ASPECTS OF HISTORICAL GEOGRAPHY IN MARAMUREȘ COUNTRY
- DISPARITĂȚI ECONOMICO-GEOGRAFICE DE TIP INDUSTRIAL, LA NIVELUL ANULUI
2008, ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (I)631
BENEDEK ROZALIA
ECONOMIC AND GEOGRAPHIC DISPARITIES OF THE INDUSTRIAL TYPE IN 2008 IN THE
NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (I)
- PARTICULARITĂȚI ȘI ASPECTE SPECIFICE ALE INDUSTRIEI DIN AREALUL REGIUNII DE
DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (II)651
BENEDEK ROZALIA
PARTICULARITIES AND SPECIFIC ASPECTS OF THE INDUSTRY FROM THE AREA OF THE
NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (II)

VI. RECENZII

- VARIA. RECENZII..... 667
- IN MEMORIAM IOAN GODEA: MOARTEA CA LECȚIE ETNOLOGICĂ..... 673
CAMELIA BURGHELE

MUZEELE DE ISTORIE ȘI PROPAGANDĂ OFICIALĂ ÎN ROMÂNIA ANILOR '60-'80 AI SECOLULUI TRECUT. STUDIU DE CAZ: MUZEELE ȘI „LUPTA PENTRU PACE”

GABRIEL MOISA*

MUSEUM OF HISTORY AND PROPAGANDA OFFICIAL IN ROMANIA IN THE LATE 1960 S – 80 S OF THE LAST CENTURY. CASE STUDY: MUSEUM AND „THE STRUGGLE FROM PEACE”

ABSTRACT: *To provide a more firm legitimacy, the Romanian communists resorted to the most diverse means of propaganda. Unfortunately, museums were also included in this script whose consequences are visible even today both in several curators' mentality but also in historical exhibitions. One of these much ventilated themes, especially after 1986, was the fight for peace. Nicolae Ceaușescu aspired to the title of world champion in this field. Museums made a significant contribution to this new redefining of the head of state. For this, their heritage underwent unexpected chores. Antecedents could be noticed even before 1986. In 1981 Ioan Grigorescu insisted that museums could conduct a comprehensive and convincing education for peace. Thus, he said, depending on their profile, museums could organize a variety of protests against arming and for the consolidation of peace: exhibitions on museums' premises and itinerant exhibitions, museum evening events, special days or weeks, public meetings with great personalities, conferences, symposia, scientific sessions*

KEYWORDS: *Museums, exhibitions, education for peace*

REZUMAT: *În ultimele două decenii ale regimului comunist instituțiile muzeale au fost implicate masiv într-o serie de activități de propagandă cu temă precisă, menite în primul rând a pune umărul la consolidarea cultului personalității șefului statului român. Sistemul instituționalizat al muzeelor a fost amplu anexat propagandei oficiale în această direcție. Din păcate, pentru cele două decenii în discuție, fenomenul promovării cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu a fost omniprezent sufocând viața muzeelor. În anii '60-'80 ai secolului trecut muzeografia românească a fost utilizată de regimul comunist brutal și grosolan în scopuri propagandistice. În aceste condiții instituțiile muzeale au trăit într-un orizont cultural extrem de redus și foarte atent controlat. Muzeografi erau angrenați în acțiuni propagandistice specifice regimului totalitar. Prea puține elemente de manevră necontrolată au fost lăsate la îndemâna lucrătorilor din muzeu. Într-un sistem politic totalitar, cum a fost cel românesc, muzeele nu au supraviețuit decât în termenii dictați de politic.*

CUVINTE-CHEIE: *muzeu, expoziții, educație pentru pace*

În scopul asigurării unei legitimități cât mai ferme, comuniștii români au recurs la utilizarea celor mai diverse mijloace propagandistice. Din nefericire, muzeele au fost incluse și ele în acest scenariu care a lăsat urme vizibile până astăzi atât în mentalitatea unor muzeografi cât și în expozițiile de istorie propriu zise.

În anii '60-'80 ai secolului trecut muzeografia românească a fost utilizată de regimul comunist brutal și grosolan în scopuri propagandistice. În aceste condiții instituțiile muzeale au trăit într-un orizont cultural

* Gabriel Moisa, Universitatea din Oradea, email: gabimoisa@hotmail.com

extrem de redus și foarte atent controlat. Muzeografi erau angrenați în acțiuni propagandistice specifice regimului totalitar. Prea puține elemente de manevră necontrolată au fost lăsate la îndemâna lucrătorilor din muzee. Într-un sistem politic totalitar, cum a fost cel românesc, muzeele nu au supraviețuit decât în termenii dictați de politic.

În ultimele două decenii ale regimului comunist instituțiile muzeale au fost implicate masiv într-o serie de activități de propagandă cu temă precisă, menite în primul rând a pune umărul la consolidarea cultului personalității șefului statului român. Sistemul instituționalizat al muzeelor a fost amplu anexat propagandei oficiale în această direcție. Din păcate, pentru cele două decenii în discuție, fenomenul promovării cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu a fost omniprezent sufocând viața muzeelor.

În vederea unei cât mai complete pregătiri ideologice din acest punct de vedere muzeografi au fost incluși încă de la sfârșitul anilor '60 într-un program ideologizat centralizat de *perfecționare* unitară cu obiective cincinale foarte bine precizate, așa cum reiese din documentele oficiale. Astfel, în ciclul educațional 1971–1975 trebuia realizată ceea ce s-a stabilit a fi generalizarea *experienței pozitive a cuceririlor revoluționare* în domeniu, ca urmare a declanșării revoluției culturale pentru ca în cincinalul 1976–1980 obiectivul principal să devină „*asigurarea unei etape superioare de teoretizare omogenă a lucrătorilor din muzee*”¹. În fine, în etapa 1981–1985 scopul principal a fost circumscris *înaltei perfecționări exclusiv politico-ideologice*.

De multe ori directivele ideologice constituiau adevărate spectacole ale absurdului în care nimeni nu credea dar trebuiau jucate chiar dacă, asemenea unei piese de teatru proastă, nu beneficia de spectatori. Atitudinea lui Nicolae Ceaușescu legată de cultul personalității a evoluat rapid și neașteptat după ce primele semnale în acest sens erau încurajatoare. Astfel, într-un discurs din 1968 el respingea categoric construirea de idoli deoarece, spunea el, „*marxism-leninismul respinge și a respins astfel de concepții, ca străine ideologiei clasei muncitoare*”². De aici și până la acceptarea ideii conform căreia el era „*zeul nostru secular, inima partidului și a națiunii*”³ a fost parcurs un drum foarte scurt. Precum într-un pat al lui Procust, pe acest drum au fost constrânse să-și stabilească spațiile de manevră și muzeele din România.

Activități și luări de poziție ideologizante au avut loc cu sutele în această perioadă, începând mai ales de prin 1972–1973, după declanșarea așa zisei revoluții culturale în România, în centrul căreia se afla de fapt promovarea cultului personalității. Există însă și antecedente. Acestea sunt incomparabil mai reduse ca intensitate încă din a doua jumătate a anilor '60⁴. Muzeul, așa cum arăta el în România comunistă, avea un important rol educativ în *spirit socialist a maselor*. Această componentă structurală a rolului muzeelor a fost enunțată pentru prima dată cu mult mai devreme decât anii 1972–1973. Era prin 1966 când *Revista muzeelor* discuta în premieră rolul acestor instituții ca factor de formare a conștiinței socialiste⁵, fiind adus așadar direct la cunoștința muzeografilor români. De menționat totuși că deși materialul este opera unui responsabil local cu propaganda, Ioana Stancoveanu din județul Dolj, aceasta nu pomenește nimic de Nicolae Ceaușescu ca izvor de inspirație al celor expuse acolo, deși acesta era deja secretarul general al Partidului Comunist Român. Eram totuși la câțiva ani distanță de declanșarea cultului personalității. În opinia autoarei, modalitatea prin care muzeele pot genera o conștiință socialistă solidă izvorăște din imbolduri mult mai apropiate de scopurile esențiale ale muzeelor și anume restituirea cât mai exactă și mai bogată în exponate a istoriei naționale.

În orice caz, germeii a ceea ce va fi cultul lui Ceaușescu pot fi detectați încă de acum și în zona muzeografiei românești. În același număr al Revistei Muzeelor se făcea apologia descoperirilor de pe valea Dârjovului, care constau în materiale osteologice și de piatră aparținând unei culturi necunoscute denuțită de atunci *cultura de prund*. Acest lucru urma să fie făcut cunoscut și muzeografilor care trebuiau să

¹ Grigorescu 1981, p. 12

² *Scînteia*, p. 1

³ *Săptămâna*, p. 1.3

⁴ Georgescu, Panait 1970, p. 485–491

⁵ Stancoveanu 1966, p. 25–27

surprindă noua cultură preistorică în expozițiile de istorie. Nu mi-am propus să fac aici aprecieri științifice vizavi de respectiva descoperire arheologică, dealtfel nici nu aş avea cum, dar este imposibil să nu se observe faptul că descoperirea a fost utilizată în timp de propagandă, inclusiv în scopul sublinierii cultului personalității, în vârtejul unui protocronism bolnăvicios.

Descoperirea fusese făcută în 1958 dar până atunci nu se discutase foarte mult pe această temă în literatura de specialitate, poate câteva semnalări făcute de către cel care le-a descoperit, arheologul C.S. Nicolăescu Plopșor sau de reputatul specialist în domeniu, Ion Nestor. Aceștia nu au fost foarte mult luați în seamă, poate și din cauză că cei doi reputați arheologi aveau grave probleme de dosar, ambii fiind în trecut acuzați de legionarism⁶.

Abia la începutul anului 1966 descoperirea a fost reinterpretată pe *baze științifice solide*, care pot fi puse în legătură cu evoluțiile politice de la București materializate în preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu. Astfel, la Institutul de Arheologie din București a avut loc o masă rotundă la care au participat mai mulți specialiști din țară dar și din Ungaria, URSS, Elveția și Africa de Sud. Ei au ajuns în unanimitate la concluzia clară că materialele descoperite acolo sunt incontestabil cele mai vechi din Europa iar osemintele acoperă o verigă necunoscută până atunci în evoluția umană. Cercetătorul sud african Raymond Dart stabilea acest lucru cu certitudine în direct, într-un interviu acordat Televiziunii române, astfel încât românii să afle nemijlocit acest lucru și nu în urma unor informații savante regăsite în reviste de specialitate care erau citite eventual într-un cerc restrâns. Nu contestăm calitatea aprecierilor făcute ci modul și momentul în care acestea au fost făcute.

Explicația poate fi foarte simplă. Valea Dârjovului se află în apropierea Scorniceștiului, locul de naștere a lui Nicolae Ceaușescu și dădea bine să fi *consătean* sau măcar *vecin* cu cel mai vechi om din Europa. Concluzia se înscria în cadrul unui proiect de lungă durată care urmărea să facă din Nicolae Ceaușescu cel mai important om de pe planetă, distorsionând grav discursul istoric. Interesanta concluzie a fost adoptată și de *oficialii* regimului care au apreciat descoperirea ca una cu semnificații aparte pentru Nicolae Ceaușescu din moment ce s-a demonstrat că era vecin cu cel mai vechi locuitor al Europei⁷. Desigur că cei care au preluat și transmis mai departe această nouă versiune a descoperirilor arheologice de pe valea Dârjovului nu aveau nimic în comun cu arheologia. Mihnea Gheorghiu spre exemplu, fără a fi arheolog, a fost printre cei mai cunoscuți susținători ai noii versiuni. Întrucât el, alături de mulți alții, se afla în corul istoricilor *oficiali* ai regimului avea toată libertatea să emită axiome valabile asupra oricăror epoci istorice. Aceleași sensuri le regăsim și la Iosif Constantin Drăgan, marele prieten *italian* al lui Nicolae Ceaușescu, care a tipărit la București în 1976 cartea *Noi Tracii. O istorie nouă a poporului român*⁸. Grav a fost însă faptul că noile conotații ale descoperirii erau transmise direct copiilor. Aceștia aflau acest lucru direct prin intermediul manualului de istorie. Tinerii patriei erau informați asupra faptului că locul de naștere al șefului statului se găsește exact în aria antropogenezei⁹. Copiii descopereau astfel faptul că obiectele de pe valea Dârjovului sunt primele unelte de piatră cioplite sigur de mâna omului, chiar dacă în afara cercului ideologic specialiștii aveau încă serioase dubii. Unui copil de 14 ani, atât cât avea un elev de clasa a VIII-a care intra în contact cu marea descoperire prin intermediul manualului, acest lucru i se putea întipări definitiv în minte, ceea ce se și dorea de fapt. Puțini ajungeau la facultățile de istorie și aveau posibilitatea să-și nuanțeze poziția față de această informație.

Adevărații specialiști ai domeniului nu s-au implicat în această discuție în toată această perioadă decât în termeni pur științifici. Fie că a fost vorba despre I. Nestor, care emite numai ca o ipoteză posibilitatea că descoperirea ar putea conduce la concluzia conform căreia teritoriul României a fost locuit de cei mai vechi oameni¹⁰, C.S. Nicolăescu-Plopșor care merge mai departe cu ideea susținând că obiectele sunt rezultatul

⁶ Opreș 2004, p. 21–151

⁷ Gheorghiu 1976, p. 7–9

⁸ apud V.Georgescu 1991, p. 100

⁹ *Istoria...* 1989, p. 14

¹⁰ Nestor 1960, p. 9

unei activități conștiente a omului¹¹, sau Al. Păunescu care revine asupra problemei după 1989 susținând că descoperirea de la Bugiulești de pe valea Dârjovului trebuie rediscutată deoarece nu se poate încă spune cu certitudine dacă sunt sau nu opera conștientă a omului¹², toți rămânând în interiorul unui cerc de discuții cu aplicație strict științifică.

Din păcate, muzeele au intrat în acest joc al dedublării, ilustrând amply la rândul lor noul curs interpretativ al descoperirii de pe valea Dârjovului. Practic toate muzeele de istorie ale României au afișat ostentativ acest aspect inedit prezentat ca având valoare europeană și universală, al istoriei românilor. Supărător este faptul că în unele muzee realitatea este prezentă în spațiul expozițional și după 1989.

Acesta este doar unul dintre sutele de exemple prin care se poate demonstra participarea activă a instituțiilor muzeale la zeificarea lui Nicolae Ceaușescu. Din păcate, prea multe teme consacrate în mod evident cultului personalității și-au făcut loc în viața muzeelor odată cu trecerea anilor. Anii '80 pot fi considerați din acest punct de vedere cei mai prolifici.

Una dintre aceste teme mult ventilate mai ales după 1986 a fost cea a luptei pentru pace. Nicolae Ceaușescu aspira la titlul de campion mondial în domeniu. Muzeele și-au adus un aport considerabil la desenarea acestei noi dimensiuni a conducătorului statului. Pentru aceasta patrimoniul lor a fost supus la corvoade nebănuite. Antecedentele sunt chiar mai timpurii decât anul 1986. Încă din 1981 Ioan Grigorescu insistă asupra faptului că în muzee se poate desfășura o amplă și convingătoare educație pentru pace¹³. Astfel, spunea acesta, în funcție de profilul muzeului, se poate organiza o gamă variată de manifestări de protest împotriva înarmărilor și de consolidare a păcii: expoziții la sediu și itinerante, seri muzeale, zile sau săptămâni speciale, întâlniri ale publicului cu mari personalități, conferințe, simpozioane, sesiuni de comunicări științifice etc.. Mai mult, era exprimată și posibilitatea unor schimburi de expoziții între muzeele din România și din străinătate cu același sens protestatar. În egală măsură, spunea Ion Grigorescu, alături de muzee un rol major în acest sens trebuie să-l joace Revista Muzeelor și Monumentelor care urmează să promoveze „politica de pace a partidului și statului nostru”¹⁴ prin prezentarea în paginile sale a „activităților de demascare și condamnare a înarmărilor și a războiului acceptat ca modalitate de soluționare a litigiilor dintre state, precum și acțiunile care promovează soluționarea diferendelor pe cale pașnică”¹⁵.

Începând cu 1982 acțiunile pacifiste ale muzeelor sunt tot mai prezente. O mare expoziție intitulată „Pacea – condiție a dezvoltării patrimoniului muzeal. Noi valori de artă populară” a fost organizată de Muzeul Satului din București, venind astfel în întâmpinarea *Apelului pentru dezarmare și pace* lansat de Frontul Democrației și Unității Socialiste, așa cum semnala cu entuziasm Georgeta Roșu¹⁶. În opinia acesteia, noua orientare reliefează ampla „activitate a muzeelor pentru angajarea lor fermă și eficientă în realizarea sarcinilor trasate de documentele de partid”¹⁷ în direcția apărării păcii mondiale. În același an 1982, Muzeul de istorie al R.S. România, vernisa expoziția „Președintele Nicolae Ceaușescu și pacea lumii”. Așa cum informează Iordana Lungu și Doina Leahu, cele două autoare ale materialului semnalator apărut în Revista Muzeelor și Monumentelor, expoziția marca cu promptitudine în plan expozițional „vastul Program românesc de pace, acțiunile energice, constructive ale României socialiste, ale președintelui său pentru înlăturarea primejdiei nucleare, asigurarea păcii și securității pe continentul nostru și în lume, pentru edificarea unei Europe fără arme și războaie”¹⁸, fiind în același timp și „un omagiu adus președintelui țării”¹⁹. Expoziția era considerată în același timp „o nouă și prestigioasă realizare a colectivului nostru, o contribuție a frontului muzeistic la cunoașterea de

¹¹ Nicolăescu-Plopșor 1966, p. 52

¹² Păunescu 2000, p. 57–58

¹³ Grigorescu 1981, p. 3–6

¹⁴ *Ibidem*, p. 6

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ Roșu 1982, p. 5

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ Lungu, Leahu 1982, p. 5

¹⁹ *Ibidem*, p. 16

către vizitatorii din țară și de peste hotare a politicii consecvente de pace și dezarmare a României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu, care militează neobosit pentru edificarea unei lumi a păcii și dreptății, pentru apărarea dreptului fundamental al omului – dreptul la viață²⁰. Anii următori au marcat tot mai multe experiențe muzeistice de acest gen în toată țara.

Anul 1986 a fost declarat de Organizația Națiunilor Unite drept *An internațional al Păcii*. Nicolae Ceaușescu și apropiații săi nu pierdeau nici o ocazie să sublinieze că aceasta s-a întâmplat îndeosebi ca urmare a demersurilor sale internaționale în acest sens. Acest lucru urma să fie descoperit și de conaționalii săi, iar muzeele din România aveau să joace un rol bine precizat în popularizarea evenimentului. În consecință, în România definiția muzeului a suferit modificări substanțiale. Așezămintele muzeale deveneau în primul rând instituții culturale ce militează activ pentru pace²¹ și care trebuiau să se implice în această activitate prin mijloace specifice. Ca urmare a comandamentului ideologic stabilit, instituțiile muzeale s-au conformat, în cele mai multe cazuri fără prea mare entuziasm, prin utilizarea unui limbaj de lemn specific. Ceea ce trebuiau să afirme cu tărie muzeele era „*aspirația de pace a poporului român*” dar mai ales activitatea „*neobosită a secretarului general al PCR., președintele R.S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru întărirea solidarității și colaborării internaționale a tuturor celor care le este scumpă viața, pentru curmarea cursului periculos al înarmărilor...*”²². Era evident faptul că evidențierea cultului personalității era cel care conta.

Răspunzând acestei inițiative, muzeele din România au derulat un amplu program expozițional, conferințe, sesiuni și simpozioane consacrate acestui moment important generat chipurile de Nicolae Ceaușescu. Desigur că participarea publicului la aceste manifestări era mult sub așteptări. Nici nu avea cum să nu fie așa. În aceste condiții, numeroase muzee au mutat spațiul expozițional în *mijlocul oamenilor muncii*, astfel că nu a surprins pe nimeni vernisarea unor expoziții de acest gen în fabrici, uzine, I.A.S.-uri, C.A.P.-uri școli, cămine culturale etc. Ideea de bază emanată era evidențierea numeroaselor inițiative de pace și colaborare ale României socialiste, în prim plan situându-se desigur eforturile secretarului general al comuniștilor români.

Anul 1986 a fost plin de asemenea manifestări „culturale” pe tot cuprinsul țării. Astfel, Muzeul de Istorie al R.S. România a realizat expoziția „1986 – *Anul Internațional al Păcii. Contribuția României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu la apărarea și consolidarea păcii în lume*”. Cu acest prilej a fost editat inclusiv un set de fotografii având această temă, urmând a fi utilizat ulterior pe post de material didactic în diverse ocazii. Nici muzeele județene nu s-au lăsat mai prejos. Muzeul Județean Argeș a organizat și itinerat prin casele de cultură ale județului expoziția „*România, președintele Nicolae Ceaușescu, în avangarda luptei pentru pace*”. Muzeul Județean Caraș-Severin a vernisat expoziția „*România-Ceaușescu-Pace*”, iar muzeul din Galați pe cea intitulată „1986 – *Anul Internațional al Păcii. România și președintele Nicolae Ceaușescu în apărarea păcii*”. La rândul său, Complexul Muzeal Iași a realizat nu una ci două expoziții, una a secției de istorie iar cealaltă a secției de artă. Prima se intitula „*Pacea – bunul cel mai de preț al omenirii. Contribuția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu la eliminarea războaielor din viața planetei*”, iar cea de-a doua „*Pace pentru toți copiii lumii*”. Și oltenii au omagiat prestația celui mai important dintre olteni pe tărâmul luptei pentru pace. Astfel, Muzeul din Slatina a vernisat expoziția „*Președintele Nicolae Ceaușescu – eminent militant pentru pace și înțelegere între popoare*”, iar cel din Craiova pe cea intitulată „*Politica de pace a României socialiste*”, aceasta din urmă itinerată prin mai multe case de cultură ale județului. Muzeografi constănțeni au fost de asemenea organizatorii unei expoziții cu această temă, intitulată „*Unitate, independență, pace – coordonatele perene ale istoriei românești*”, la fel ca și cei din Alexandria care au vernisat la Casa de cultură din Alexandria expoziția „*Contribuția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu pentru pace, pentru o lume mai bună și mai dreaptă*”.

Nici muzeele transilvănene nu au putut evita asemenea acțiuni, cu mențiunea că aici organizatorii au reușit să păstreze o oarecare decență măcar în exprimare, începând chiar cu titlurile manifestărilor. Astfel,

²⁰ *Ibidem*

²¹ Pavel 1986, p. 33–36

²² *Ibidem*, p. 34

la Arad Muzeul Județean a organizat cu sprijinul școlilor din oraș expoziția „*Pacea văzută de micii artiști*”. La Oradea Complexul Muzeal Județean a organizat la Galeriile de Artă ale municipiului expoziția „*Dorința de pace exprimată în Ex-librisul contemporan românesc*”. Mai amintim aici și expoziția de artă plastică organizată de Muzeul Județean din Satu Mare intitulată „*Copii și pacea*”. Ea a fost itinerată prin orașele județului: Carei, Tășnad și Negrești-Oaș.

Anul internațional al păcii nu putea fi elogiat numai prin acțiuni expoziționale. Acestui eveniment i-au fost dedicate de către muzee numeroase simpozioane, dezbateri sau mese rotunde. Pe tot parcursul anului 1986, asemenea manifestări au organizat: Muzeul de Istorie al R.S. România, Muzeul de Istorie a Partidului Comunist, a Mișcării Revoluționare și Democratice din România, Muzeul de Istorie și Artă a Municipiului București, Muzeul Unirii din Alba Iulia, Muzeul Județean Brașov, Muzeul de Istorie din Cluj-Napoca, Muzeul Județean Gorj, Muzeul Județean Hunedoara – Deva, Muzeul Județean Maramureș – Baia Mare, Muzeul Regiunii Porților de Fier – Drobeta Turnu Severin, Complexul Muzeal Județean Mureș, Complexul Muzeal Prahova – Ploiești, Complexul Muzeal Timiș – Timișoara, Complexul Muzeal Vrancea – Focșani.

Desigur că aceste manifestări dezbăteau exclusiv chestiuni circumscrise mării sărbători a anului. În prim plan erau fixate *grandioasele* inițiative internaționale pentru pace datorate lui Nicolae Ceaușescu. Ele erau prezentate ca și cum ar fi avut un ecou internațional extraordinar. În cadrul meselor rotunde erau luate în discuție momente punctuale considerate de maxim impact în conștiința universală precum „*Declarația-Apel*” a președinților Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov, adoptată la București, privind realizarea unei zone libere de arme chimice sau „*Declarația Apel*” a Frontului Democrației și Unității Socialiste adresată partidelor și organizațiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din țările europene, din Statele Unite ale Americii și Canadei, de pe alte continente. *Eroul păcii*, așa cum era numit președintele țării, era omagiat ca cea mai importantă personalitate mondială a luptei pentru pace.

Desigur că adevărul era cu totul altul, iar mult trâmbițatul *ecou internațional* arareori depășea granițele României. Totul era numai în mintea comanditarului care se considera o personalitate proeminentă a vremii sale, iar românii trebuiau să fie informați asupra acestui fapt. Pentru aceasta s-au consumat mult timp și resurse financiare independent de faptul că românii erau total dezinteresați de eveniment din motive ce țineau de viața cotidiană.

BIBLIOGRAFIE:

Presă:

Săptămâna, nr. 477, 25 ianuarie 1980, p. 1
Scînteia, 27 aprilie 1968, p. 1

Studii:

Georgescu, I., Panait. I. Panait, *Studiu privind activitatea cultural-educativă muzeală*, în *Revista Muzeelor*, 1970, nr. 6, p. 485–491
 Georgescu, Vlad, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 100
 Gheorghiu, Mihnea, *Introducere*, în *Thraco-Dacica*, București, 1976, p. 7–9
 Grigorescu, Ioan, *Muzeele – expresie a aspirației de pace a popoarelor!*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1981, nr. 9, p. 3–6
 Grigorescu, Ioan, *Perfecționarea pregătirii profesionale a muzeografilor în etapa 1981–1985*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1981, nr. 5, p. 12
Istoria antică și medie a României. Manual pentru cls.a VIII-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1989, p. 14
 Lungu, Iordana, Doina Leahu, *Expoziția „Președintele Nicolae Ceaușescu și pacea lumii”*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1982, nr. 3, p. 5
 Nestor, I., *Principalele realizări ale arheologiei în anii regimului democrat-popular*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 1960, nr. 1, p. 9
 Nicolăescu-Plopșor, C.S., *Nouvelles données la possibilité de l'existence de protohominiens dans le villafranchien de Roumanie*, în *Dacia*, 1966, VIII, p. 52
 Opriș, Ion, *Istoricii și Securitatea*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 21–151, 229–289

- Pavel, A., *Acțiuni ale muzeelor cu publicul dedicate anului internațional al păcii*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1986, nr. 7, p. 33–36
- Păunescu, Al., *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, Editura AGIR, 2000, p. 57–58
- Roșu, Georgeta, *Pacea – condiție a dezvoltării patrimoniului muzeal. Noi valori de artă muzeală*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1982, nr. 1, p. 5
- Stancoveanu, Ioana, *Muzeul, factor de formare a conștiinței socialiste*, în *Revista Muzeelor*, 1966, nr. 1, p. 25–27